

Maatschappelijk verantwoord beleggen- & betrokkenheidsbeleid

Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten

Datum: 16 december 2022

Inhoud

1. Introductie	4
2. Governance	5
2.1 Betrokken partijen	5
2.2 Uitvoering.....	5
3. Overtuigingen en thema's.....	6
3.1 Missie/visie en beleggingsbeginselen	6
3.3 Normen en standaarden verantwoord beleggen	6
3.4 Wetgeving en andere initiatieven.....	6
3.5 Thema klimaat en duurzame energie	7
4. Instrumenten MVB.....	9
4.1 Uitsluitingen	9
4.2 ESG-integratie en 'best in class'	9
4.3 Betrokkenheidsbeleid	10
4.3.1 Stemgedrag	10
4.3.2 Dialoog of engagement.....	11
4.4 Positieve impact.....	11
4.5 Landenbeleid.....	11
5. Implementatie MVB.....	14
5.1 Aandelen	14
5.2 Bedrijfsobligaties investment grade	14
5.3 High yield bedrijfsobligaties.....	14
5.4 Emerging Market Debt.....	15
5.5 Green bonds.....	15
5.6 Niet-genoteerd onroerend goed.....	15
5.7 Private Markets.....	16
6. Communicatie en verantwoording	17
6.1 Wetgeving	17
6.2 Thema klimaat en duurzame energie	17
6.3 Uitsluitingen	18
6.4 ESG-integratie	18
6.5 Stemgedrag	18
6.6 Dialoog	18
6.7 Positieve Impact.....	18

7. Planning 2022 -2024	19
Bijlage I: uitsluitingenlijst	20
Bijlage II: ESG-ratingsystematiek	24
Bijlage III: Stembeleid.....	25

1. Introductie

Dit document beschrijft het beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid (MVB-beleid) van Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten (StiPP). Maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) vormt een integraal element van het beleggingsbeleid van het pensioenfonds. Dit uitgangspunt is vastgelegd in de investment beliefs het strategische beleggingsbeleid 2022-2024 als ook in de verklaring beleggingsbeginselen van het fonds.

Pensioenfonds StiPP heeft als primaire doelstelling binnen de werkingssfeer van de verplicht gestelde pensioenregeling te voorzien in een oudedagsvoorziening voor de werknemers (uitzendkrachten en gedetacheerden) in de uitzendbranche.

De doelen van het beleggingsbeleid van het pensioenfonds zijn het behalen van (1) een passend langetermijnrendement ten behoeve van de (gewezen) deelnemers in het pensioenfonds en (2) tegelijkertijd het zekerstellen van de nominale pensioenuitkering voor de oudere (gewezen) deelnemers. De visie van StiPP is dat maatschappelijk verantwoord beleggen op positieve wijze kan bijdragen aan haar langetermijndoelstelling en dat dit onderdeel is van haar fiduciaire taak. De beleidskeuzes van het pensioenfonds zijn gebaseerd op de input van de betrokkenen bij en verantwoordelijken van het fonds ('stakeholders'), te weten het bestuur, de deelnemers en gepensioneerden en het verantwoordingsorgaan.

De grondslagen van het MVB-beleid van StiPP worden gestuurd door de Global compact-criteria van de Verenigde Naties, waarop zowel het uitsluitingsbeleid, de dialoog (engagement) als het stembeleid is gebaseerd. Dit is de basis van het MVB-beleid van StiPP, aangevuld met de uitsluitingscriteria ten aanzien van controversiële wapens, tabak en betrokkenheid bij kinderarbeid.

In aanvulling op bovenstaande beleidsuitgangspunten beoogt StiPP een hoger ambitieniveau na te streven, mede op basis van de uitkomsten van het in 2019 en 2022 uitgevoerde risicobereidheidsonderzoek onder StiPP-deelnemers. Daarbij krijgen de volgende beleidsuitgangspunten en doelstellingen extra aandacht:

1. De introductie van sustainable development goals (SDG's) van de Verenigde Naties, c.q. duurzame energie en klimaat (nrs. 7 & 13) en gezondheid en welzijn (nr. 3).
2. Een zwaarder gewicht van ESG-ratings in de benchmarkkeuze en portefeuilleconstructie, volgens 'best in class'-principes.
3. Een streefwaarde van 20% green bonds in de subportefeuille staatsobligaties.
4. De mogelijkheid van impactbeleggingen.
5. Het thema klimaat en duurzame energie.

In dit document worden de volgende onderwerpen toegelicht:

In hoofdstuk 2 wordt de governance van het MVB-beleid toegelicht. Hoe komt dit beleid tot stand en hoe wordt toegezien op de uitvoering en verdere ontwikkeling?

In hoofdstuk 3 worden de missie, visie en overtuigingen van het pensioenfonds op MVB toegelicht en welke thema's prioriteit krijgen van het fonds.

In hoofdstuk 4 worden de verschillende instrumenten toegelicht die het pensioenfonds inzet en op welke instrumenten verder onderzoek zal worden gedaan: uitsluiting, betrokkenheidsbeleid (stembeleid en dialoog, en positieve impact).

In hoofdstuk 5 wordt voor de beleggingen toegelicht op welke wijze MVB wordt geïmplementeerd, aangezien per beleggingscategorie verschilt welke instrumenten kunnen worden ingezet.

In hoofdstuk 6 wordt toegelicht op welke wijze het pensioenfonds communiceert over MVB aan zijn stakeholders.

In hoofdstuk 7 wordt toegelicht welke initiatieven het Pensioenfonds de komende drie jaar (2022 - 2024) zal nemen om het MVB-beleid en de implementatie verder te ontwikkelen.

2. Governance

In dit hoofdstuk wordt de governance van het MVB-beleid beschreven. Hoe komt dit beleid tot stand en hoe wordt toegezien op de uitvoering en verdere ontwikkeling van dit beleid?

2.1 Betrokken partijen

Het bestuur van StiPP evalueert het MVB-beleid iedere drie jaar. Aan de hand van deze evaluatie bepaalt het pensioenfonds of het beleid en voorgenomen ontwikkelingen aansluiten bij de verwachting en ambities van de stakeholders of dat aanscherping wenselijk is. Hierbij baseert het bestuur zich tevens op de input verkregen van de deelnemers en gepensioneerden als ook van het verantwoordingsorgaan (VO).

Deelnemers en gepensioneerden: Draagvlak voor het MVB-beleid wordt steeds belangrijker. Daarom zal het Pensioenfonds minstens iedere drie jaar de mening van de deelnemer over MVB onderzoeken, aan de hand van een deelnemersonderzoek of een representatief deelnemerspanel.

Bestuur: Het bestuur heeft een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het MVB-beleid en de uitvoering hiervan. Gezien de ambities van het fonds heeft een bestuurslid de verantwoordelijkheid gekregen om de voortgang hiervan te bewaken. Er zal minimaal twee keer per jaar over het MVB-beleid en de implementatie daarvan in bestuursverband worden gesproken.

Fiduciair beheerder: De fiduciaire beheerder van het fonds adviseert StiPP over het MVB-beleid, en organiseert en faciliteert de uitvoering hiervan. Ook rapporteert de fiduciaire beheerder over het MVB-beleid aan het pensioenfonds.

Verantwoordingsorgaan: Er wordt minimaal één keer per jaar dialoog gevoerd met het verantwoordingsorgaan van het fonds, zowel ten aanzien van het gekozen beleid (adviesrecht) als ten aanzien van de uitvoering van het beleid (het afleggen van verantwoording). Voor het gekozen uitsluitingsbeleid geldt een instemmingsrecht van het verantwoordingsorgaan.

2.2 Uitvoering

De implementatie van het MVB-beleid binnen het bestuur gedelegeerd aan het uitvoerend bestuur (UB) conform de beleggingscyclus en het bestuursreglement van het pensioenfonds. De beleggingscategorieën worden omschreven in investment cases die worden vastgesteld door het bestuur. Een investment case bevat onder andere de relevante marktbenchmark, de belangrijkste risico's van de categorie en implementatiecriteria. MVB is een integraal onderdeel van de risicobeoordeling, de managerselectie- en monitoringsprocessen en de daarbij passende benchmarkkeuze. Zowel de categorie als de invulling wordt periodiek geëvalueerd. Hieronder valt ook MVB.

Het UB beoordeelt op welke wijze de instrumenten zoals omschreven in hoofdstuk 4, worden geïmplementeerd in de beleggingsportefeuilles en -categorieën (hoofdstuk 5). Het UB rapporteert aan het algemeen bestuur over de voortgang en behaalde resultaten.

MVB is tevens een onderdeel van het risicoraamwerk. In de strategische beleidsdocumenten (strategisch beleid, ALM, investment cases, jaarplan) en de rapportage/monitoring zal MVB worden beoordeeld op welke MVB-risico's relevant zijn en welke maatregelen hier eventueel gewenst zijn.

3. Overtuigingen en thema's

In dit hoofdstuk worden de missie, visie en beleggingsovertuigingen van het Pensioenfonds op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen toegelicht. Daarnaast wordt toegelicht welke MVB-thema's prioriteit krijgen.

3.1 Missie/visie en beleggingsbeginselen

StiPP heeft ten doel binnen de werkingssfeer te voorzien in een oudedagsvoorziening voor de werknemers in de uitzendbranche. Voor een pensioenfonds is het beleggingsbeleid, naast andere financiële sturingsmiddelen, voor het verschaffen van een goed en financieerbaar pensioen van cruciaal belang. De visie van Stipp is dat maatschappelijk verantwoord beleggen bijdraagt aan haar langetermijndoelstelling en onderdeel is van haar fiduciaire taak.

Het belang van maatschappelijk verantwoord beleggen is tevens vastgelegd in de investment beliefs van het fonds. Ze hier:

'Maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) vormt een integraal element van het beleggingsbeleid en het beleggingsproces.' Dit betekent dat¹:

- StiPP gelooft dat bedrijven die in de bedrijfsvoering rekening houden met ESG²-maatstaven op de lange termijn betere resultaten behalen dan bedrijven die dat niet doen;
- StiPP zich bewust is van de invloed die zij als belegger kan uitoefenen en ziet het als haar maatschappelijke verantwoordelijkheid om hier bewust invulling aan te geven.
- bij beleggingsbeslissingen en het beleggingsproces de MVB-impact onderdeel van de besluitvorming;
- voert StiPP een uitsluitingenbeleid en een engagementbeleid waarover verantwoording wordt gegeven en waar het fonds op aanspreekbaar is;
- worden beleggingen (door een externe partij) gescreend op internationale normen en waarden;
- StiPP ook aandacht heeft voor de mogelijke negatieve consequenties die een (te) strikt ESG-beleid kan hebben op de omvang van het 'belegbaar' universum, het kostenniveau en het rendement en het risico.

3.3 Normen en standaarden verantwoord beleggen

Het pensioenfonds hanteert de Global Compact van de Verenigde Naties als uitgangspunt. De VN Global Compact (<https://www.unglobalcompact.org/>) bestaat uit tien breed geaccepteerde principes gebaseerd op internationale verdragen, zoals de universele verklaring van de rechten van de mens en die van de International Labour Organisation (ILO). De VN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij de principes op gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen.

De VN specificeert bovendien in zogenoemde sustainable development goals (SDG's) haar lange termijn ambities en doelstellingen voor bedrijven, overheid en beleggers. StiPP wil zich vooral richten op de volgende drie SDG's:

- SDG 3: gezondheid en welzijn;
- SDG 7: betaalbare en schone energie;
- SDG 13: klimaatactie

3.4 Wetgeving en andere initiatieven

Ten aanzien van het MVB-beleid van StiPP en pensioenfondsen in het algemeen, is een raamwerk van Europese en Nederlandse wet – en regelgeving van toepassing, alsmede dat geldt dat diverse initiatieven vanuit de pensioen- en de financiële sector werking hebben. Hieronder volgt een beknopte opsomming. In hoofdstuk 6 wordt de wetgeving nader toegelicht vanuit het perspectief van de communicatie.

---

¹ Bron: strategisch beleggingsbeleid 2022-2024, uitwerking investment beliefs

² Environmental, Social & Governance criteria.

1. Verbod op investeringen in productie, verkoop en distributie van landmijnen en clustermunitie. Dit is sinds 2013 vastgelegd in Nederlandse wettekst en naleving hiervan staat onder toezicht van de AFM.
2. EU- en/of VN-veiligheidsraadsanctielijsten, op basis van EU- of VN-richtlijnen. Dit omvat de uitsluiting van landen, bedrijven of personen, is doorlopend van toepassing en staat onder toezicht van de DNB en AFM.
3. De Pensioenwet, het prudent-personprincipe en de Code pensioenfondsen. Dit is vastgelegd in Nederlandse wettekst, omvat op hoofdlijnen de vereiste van een evenwichtige beleidsbepaling en verantwoording inzake MVB en staat onder toezicht van DNB.
4. De Shareholder Rights Directive (SRDII). De SRD II-richtlijn is sinds 2019 van kracht op basis van een EU-richtlijn en Nederlandse wettekst en staat onder toezicht van DNB. SRD II vereist verantwoording over de uitvoering van het betrokkenheidsbeleid.
5. IORP II is sinds 2019 van kracht op basis van een EU richtlijn en Nederlandse wettekst en staat onder toezicht van DNB. IORP II vereist dat een pensioenfonds aan zijn deelnemers (en toekomstige deelnemers) communiceert over de wijze waarop in het beleggingsbeleid rekening gehouden wordt met ESG-factoren.
6. Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR). Deze EU wetgeving volgt uit het EU actieplan inzake financiering duurzame economie en dient tezamen met de EU-taxonomie (Taxonomieverordening) als leidraad voor de financiële sector in de transitie naar een koolstofarme economie. De SFRD is sinds 2021 van kracht en staat onder toezicht van de AFM. De Taxonomieverordening en de Regulatory Technical Standards (RTS) level II gaan per 1 januari 2023 in.
7. Tenslotte is een Europese norm voor groene obligaties³ in de EU-wetgeving in ontwikkeling, waarbij aansluiting wordt gezocht met de EU taxonomie. Deze zal naar verwachting binnen enkele jaren ook voor StiPP relevant zijn.

IMVB

Daarnaast is er nog het initiatief van de IMVB. Na diverse afwegingen heeft het fonds er bewust voor gekozen om het Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB)-convenant niet te ondertekenen. StiPP is van mening dat het IMVB voor StiPP betrekkelijk weinig toevoegt aan het MVB beleid en het niet-ondertekenen van het convenant geen afbreuk doet aan het ambitieniveau van het fonds, dan wel aan de huidige implementatiemogelijkheden. Dit neemt niet weg dat het fonds toekomstige ontwikkelingen van en rondom het convenant nauwlettend zal volgen zodat het fonds op de hoogte blijft van relevante kennis en implementatievormen.

3.5 Thema klimaat en duurzame energie

Klimaatverandering vormt voor onze maatschappij wereldwijd een ongekende uitdaging, zowel qua risico-mitigatie als risico-adaptatie. Wetenschappelijke consensus is dat de groeiende hoeveelheid broeikasgassen in de atmosfeer van de aarde aan menselijk handelen toegeschreven kan worden en dat dit broeikas effect leidt tot klimaatverandering. Hierdoor ontstaan negatieve maatschappelijke effecten, die steeds vaker ook als beleggingsrisico's worden gezien.

Het klimaatakkoord⁴ (is gesloten om maatregelen te treffen om de opwarming van de aarde tot 2°C te beperken, en liefst 1.5°C. Beleggers spelen hierbij ook een rol: zij kunnen kapitaal voor de energietransitie verschaffen, maar moeten op de korte, middellange en lange termijn ook rekening houden met de risico's van klimaatverandering voor de waarde van hun beleggingen, bijvoorbeeld als gevolg van weerschade of transitierisico's (bijvoorbeeld hoge kosten en/of risico op zogenaamde 'stranded assets'). Het risico van klimaatverandering wordt direct gereflecteerd in de sustainable development goals (SDG's) nummers 7 (betaalbare en schone energie) en 13 (klimaatactie).

³ De European Green Bond Standard (EU-GBS).

⁴ <https://www.klimaatakkoord.nl/klimaatakkoord>

StiPP ondersteunt de doelstellingen, zoals uiteengezet in het klimaatakkoord om de uitstoot van de schadelijke broeikasgassen wereldwijd terug te dringen. Belangrijkste redenen om dit thema hoge prioriteit te geven zijn:

- Uit het deelnemersonderzoek blijkt dat deelnemers het thema klimaat en duurzame energie zeer belangrijk vinden, en van mening zijn dat het pensioenfonds hieraan een bijdrage moet leveren
- De beleggingen van het pensioenfonds leveren een grote (negatieve) bijdrage aan de klimaatontwikkeling door de emissie van CO₂ en kunnen door reductie bijdragen aan het behalen van de klimaatdoelstelling. Als dit niet gebeurt, kan dit tot maatschappelijke schade en waardedaling van de belegging leiden.

Daarom neemt het pensioenfonds klimaat mee in de beleggingsafwegingen en in de risicobeheersing. In dit kader zullen ESG-risico's (bijv. effect van klimaatverandering) ook meegenomen worden in toekomstige ALM-studies.

StiPP implementeert sinds 2021 het thema klimaat door middel van het meten van de CO₂-voetafdruk en hier een (reductie)doelstelling aan koppelen. StiPP hanteert een langetermijndoelstelling van een CO₂-neutrale beleggingsportefeuille in 2050. De EU Climate Transition benchmark⁵ (CTB) wordt hierbij als graadmeter gehanteerd.

Om aan dit thema te voldoen, worden de meest CO₂-intensieve sectoren beoordeeld en in enkele gevallen uitgesloten (zoals kolenmijnen, kolencentrales etc.).

Tevens wenst StiPP deel te nemen aan (internationale) collectieve engagementinitiatieven, aangezien individueel geen engagementresultaten te verwachten zijn op dit thema.

---

⁵ https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/business_economy_euro/events/documents/finance-events-190624-presentation-climate-benchmarks_en.pdf

4. Instrumenten MVB

Binnen het MVB-beleid van StiPP worden ten behoeve van de uitvoering ervan de volgende instrumenten toegepast.

4.1 Uitsluitingen

Het pensioenfonds kiest ervoor om ondernemingen uit te sluiten indien de activiteiten van deze ondernemingen afwijken van de MVB-uitgangspunten van het fonds. Hierop staan ondernemingen

Uitsluiting	Reden van uitsluiting
<ul style="list-style-type: none"> De productie, toelevering, distributie en/of verkoop van controverse wapens:<ul style="list-style-type: none"> clusterbommen; landmijnen; nucleaire wapens; Biologische en chemische wapens.	<ul style="list-style-type: none"> In strijd met internationale verdragen en conventies Wettelijk verplicht (clusterbommen, strikte toepassing hiervan)
<ul style="list-style-type: none"> De productie, toelevering, distributie en/of verkoop van tabak en tabak gerelateerde producten.	<ul style="list-style-type: none"> Brengt ernstige schade toe aan de gezondheid, geen veilige mate van gebruik, dialoog is zinloos In strijd met de UN Global Compact-principes.
<ul style="list-style-type: none"> Bedrijven die de UN Global Compact-principes materieel en structureel schenden. Dit omvat het uitsluiten van bedrijven waarvan bekend is dat zij de mensen- of arbeidsrechten op grove wijze schenden, zoals kinderarbeid, ernstige milieuschade veroorzaken of betrokken zijn bij ernstige fraude.	<ul style="list-style-type: none"> Het pensioenfonds onderschrijft de UN Global Compact-principes. Ondernemingen die deze principes ernstig en structureel schenden passen niet bij de uitgangspunten van het fonds.
<ul style="list-style-type: none"> De productie van kolen (kolen mijnbouw)	<ul style="list-style-type: none"> Kolen zijn een van de meest CO2 intensieve vormen van energieproductie en deze productie voorkomt het behalen van de klimaatdoelstelling

Ook zijn beleggingen in financiële instrumenten uitgegeven door landen waarvoor een wettelijk besluit tot een handelsembargo door de EU (vastgelegd in de EU-sanctielijst) of de VN (vastgelegd in de VN-veiligheidsraad sanctielijst) is afgegeven, uitgesloten. Waar van toepassing is dat, als onderdeel van sanctiewetgeving, er geen wettelijke plicht bestaat om beleggingen direct te verkopen, zal StiPP ernaar streven om zo het verkopen op enig moment kostenefficiënt te laten plaatsvinden.

De lijst van uitsluitingen wordt actief onderhouden en gepubliceerd op de website van het pensioenfonds. De naleving van de uitsluitingslijst is onderdeel van de monitoring van de ingeschakelde vermogensbeheerders. Indien er toch een positie in een uitgesloten onderneming wordt genomen, wordt de beheerder geïnstrueerd om hier afscheid van te nemen.

4.2 ESG-integratie en 'best in class'

Bij de keuze van benchmarks en vermogensbeheerder/managers (in het managersselectieproces) wordt door het pensioenfonds beoordeeld op welke wijze MVB/ESG geïntegreerd is in het beleggingsproces. Bij passief beheer is hierbij de keuze voor de benchmark leidend, terwijl bij actieve beheerders (waaronder beleggingen in illiquide categorieën) MVB/ESG onderdeel is van het proces om instrumenten te selecteren.

Het pensioenfonds streeft naar een best-in-class-aanpak indien dit qua rendement, risico en kosten verantwoord is. Met een best-in-class aanpak worden niet alleen lage ESG-scores uitgesloten, maar wordt juist nagestreefd om vooral te beleggen in ondernemingen die goed scoren op het gebied van maatschappelijk verantwoord en duurzaam ondernemen. Dit gaat duidelijk verder dan enkel uitsluiten van ondernemingen en geeft MVB een belangrijke plek in het beleggingsproces, waardoor de grootste MVB-risico's afnemen en de positie t.a.v. het

thema klimaat verbetert. Dit betekent bijvoorbeeld dat energiebedrijven die voor een groot gedeelte elektriciteit opwekken door middel van kolencentrales, een grotere kans maken om te worden uitgesloten, terwijl energiebedrijven die bijv. elektriciteit opwekken door middel van het minder CO₂-intensieve aardgas, een grotere kans maken om in de portefeuille te worden opgenomen.

Deze aanpak heeft als nadeel dat in dialoog met ondernemingen die achterblijven op gebied van MVO mogelijk geen dialoog kan worden gevoerd. Dit is voor StiPP acceptabel, aangezien het fonds de voorkeur heeft om het vermogen en de aandacht aan te wenden richting ondernemingen die positief presteren op MVB.

4.3 Betrokkenheidsbeleid

StiPP is bewust van de invloed die zij als belegger kan uitoefenen en ziet het als haar maatschappelijke verantwoordelijkheid om hier bewust invulling aan te geven. Daarom is het betrokkenheidsbeleid geformuleerd, wat bestaat uit stemgedrag op aandelen en het aangaan van de dialoog met ondernemingen.

4.3.1 Stemgedrag

Het uitoefenen van stemrecht is een belangrijk onderdeel van een goed functionerende governance structuur voor bedrijven. Daarom maakt StiPP gebruik van haar stemrecht op alle aandeelhoudersvergaderingen van bedrijven waarin wordt belegd. Tevens streeft het pensioenfonds ernaar om invulling te geven aan de richtlijnen die volgen uit de Shareholder Rights Directive, en zal een toelichting worden gegeven indien dit op onderdelen niet mogelijk is ('comply or explain').

De uitgangspunten voor het stembeleid van StiPP zijn opgenomen in bijlage 3. Bij deze uitgangspunten – ook wel bekend als proxy voting principes - staat de MVB-ambitie inclusief langetermijnwaardecreatie en de thema's van het pensioenfonds centraal. Dit wil zeggen dat het pensioenfonds bij het stemmen goede governance (verantwoording en transparantie), mitigatie van klimaatrisico's en goede arbeidsomstandigheden belangrijk vindt. Bij het nemen van stembesluiten zijn nationale governancecodes en wet- en regelgeving relevant, terwijl in het stembeleid ook wereldwijde 'best practices' ten aanzien van corporate governance terugkomen. Het pensioenfonds leent geen aandelen uit en leent geen aandelen in van anderen (doet dus niet aan 'securities lending') met als doel om de stemrechten op deze aandelen uit te oefenen. Het stembeleid dekt daarmee de gehele aandelenportefeuille van het pensioenfonds.

Voor zover StiPP belegt in beleggingsfondsen, brengt het pensioenfonds zijn stemrecht uit volgens het stembeleid van de vermogensbeheerders welke bepaalde aandelenmandaten beheren. Om per aandeelhoudersvergadering het stembeleid te vertalen naar concrete stemmen wordt gebruik gemaakt van een stemadvieskantoor (ISS⁶). ISS brengt advies uit aan de beleggingsmanager hoe te stemmen; de beleggingsmanager geeft opvolging aan dit advies en brengt zijn stem uit via een elektronisch platform. Dit proces wordt 'proxy voting' (stemmen bij volmacht) genoemd, omdat een gedelegeerde partij het stembeleid uitvoert.

StiPP brengt zelf geen agendapunten voor aandeelhoudersvergaderingen ('shareholder proposals' aan) en communiceert niet zelf met andere stakeholders van bedrijven. Dit is gedelegeerd aan de operationele vermogensbeheerders/externe managers dan wel de fiduciaire beheerder. Deze partijen hebben tevens een beleid om belangenconflicten te beheersen.

In een ESG-jaarverslag wordt verantwoording afgelegd op de wijze waarop is gestemd door het pensioenfonds. Daarbij is de ambitie om te gaan rapporteren op welke aspecten de stemmingen betrekken hadden (milieu, sociale aspecten of governance). Ook heeft StiPP de ambitie om (conform SRD II) een toelichting te geven op de belangrijkste stemmingen.

---

⁶ Institutional Shareholder Services; <https://www.issgovernance.com/>

4.3.2 Dialoog of engagement

StiPP benadert de bedrijven waarin wordt belegd actief indien daar uit oogpunt van milieu, maatschappij, ondernemingsbestuur of arbeidsomstandigheden aanleiding toe is.

Het hoofdthema waarover de dialoog wordt aangegaan ('engagement') is klimaatverandering. Dit thema is conform de governance en overtuigingen zoals omschreven in hoofdstuk 2 en 3 van het MVB beleid.

De coördinatie van de engagement-activiteiten van StiPP is uitbesteed aan de fiduciaire beheerder. De fiduciaire beheerder is direct en indirect betrokken bij diverse collectieve engagementinitiatieven die aansluiten bij het thema van het pensioenfonds. Daarbij kan namens StiPP eveneens gebruik worden gemaakt van engagementsservices van externe specialisten, betrokken bij - of verwant aan de zakelijke-waardenportefeuille van StiPP. Op kwartaalbasis rapporteert de fiduciaire beheerder over alle engagementactiviteiten aan het UB. In het MVB-jaarverslag wordt op jaarbasis verantwoording afgelegd over de engagement-activiteiten van het fonds.

4.4 Positieve impact

StiPP wil een bijdrage leveren aan het thema klimaat, duurzame energie en gezondheid en welzijn. Naast het voorkomen van negatieve impact wil het pensioenfonds daarom investeringen doen die bijdragen aan maatschappelijke verbetering. Aan impactbeleggingen wordt een aantal eisen gesteld:

- De beleggingen hebben naast een financieel rendement een expliciete maatschappelijke doelstelling. Dit wordt ook wel intentionaliteit genoemd.
- De impact van de belegging is meetbaar of er is een concrete ambitie om de output te gaan meten (bijvoorbeeld als de data nog niet beschikbaar is).
- De belegging gaat niet ten koste van het verwachte gemiddelde risico/rendementsprofiel voor de lange termijn. Een beperkte kortetermijn-tracking error of rendementsafwijking is acceptabel.
- De beleggingen hebben relevantie voor het door StiPP gekozen thema klimaat

Voorbeelden van beleggingen die aan deze criteria voldoen zijn 'green bonds' en beleggingen in duurzame energie (infrastructuur).

Voor het meten en rapporteren van impact wordt veelal gebruik gemaakt van de sustainable development goals (SDGs) van de Verenigde Naties. Deze ontwikkelingsdoelen zijn bedoeld om armoede te bestrijden, het milieu te beschermen en vóór 2030 voor iedereen welvaart te creëren. Het voordeel van deze doelen is dat zij een raamwerk bieden dat breed erkend en ontwikkeld wordt. Onderdeel van dit raamwerk zijn KPI's die kunnen worden gebruikt om impact te meten en te rapporteren.

StiPP hanteert daarbij in het bijzonder de volgende SDGs als KPI's:

- SDG 3: gezondheid en welzijn;
- SDG 7: betaalbare en schone energie;
- SDG 13: klimaatactie

Het thema klimaat (SDG's 7 en 13) is eerder reeds toegelicht. Daarnaast streeft het pensioenfonds naar positieve impact op SDG 3: 'Goede gezondheid en welzijn'. Deze duurzame ontwikkelingsdoelstelling speelt in op vier thema's die aandacht besteden aan moeder en kind, epidemieën, verkeersveiligheid en gezondheidszorg. Uit het deelnemersonderzoek in 2019 en 2022 bleek dat deelnemers voorkeur geven aan dit thema als zijnde een focuspunt voor StiPP om een positieve bijdrage aan te leveren.

4.5 Landenbeleid

Uitgangspunten

StiPP wil niet betrokken zijn bij overheden van landen die de internationale normen en standaarden schenden, In de praktijk betekent dit het uitsluiten van landen waartegen sancties

zijn ingesteld, door de EU of de VN, alsmede landen waar grove schending van mensenrechten plaatsvindt.

Ten aanzien van landenbeleid is vooral de beleggingscategorie Emerging Market Debt (staatsobligaties/leningen van opkomende landen) relevant.

Risico's als milieuvervuiling, mensenrechten en corruptie worden vaak minder goed beheerst in opkomende landen dan in ontwikkelde landen. De implementatiemogelijkheden binnen deze categorie blijven echter tot op heden nog wat achter. StiPP is momenteel belegd in een EMD-beleggingsproduct met de maximaal haalbare ESG integratie. Om in de toekomst met deze categorie beter aan te sluiten op de MVB-ambitie van StiPP, heeft het fonds een aantal implementatie criteria gedefinieerd. Te weten:

1. Screening - Due diligence uitvoeren op overheden om de belangrijkste risico's in de portefeuilles in kaart te brengen.
2. Uitsluiting - StiPP sluit staatsschuld uit van overheden die betrokken zijn bij geconstateerde schendingen van internationale regels, aangegeven middels sancties en schendingen die geclassificeerd zijn als ernstig. Overheden die het Klimaatakkoord van Parijs niet hebben geratificeerd worden tevens uitgesloten.
3. Best in class - StiPP onderzoekt hoe vermogensbeheerders en/of indices ESG-factoren in hun beleggingsproces integreren en zal alleen beleggen in de leningen van overheden die bij de beste 50% van het universum behoren.
4. SDG-beleggen - StiPP onderzoekt hoe vermogensbeheerders SDG factoren rondom staatsschuld in hun beleggingsproces integreren. Overheden die positief bijdragen aan de SDG's krijgen een hogere weging dan andere overheden.
5. Integratie klimaat - StiPP onderzoekt hoe vermogensbeheerders klimaatverandering rondom staatsschuld in hun beleggingsproces integreren. Naast de uitsluiting van overheden die het klimaatakkoord niet hebben geratificeerd, krijgen overheden een hogere weging als ze voorloper zijn in de uitvoering van de transitie. Tevens krijgen green bonds de voorkeur boven reguliere obligaties.

Normen en standaarden

De basis van de ESG-landenanalyse zijn normen en standaarden bij verantwoord beleggen die van toepassing zijn op bedrijven én landen. Of een land (structureel) de internationale regels schendt kan worden afgeleid van internationale sanctielijsten (opgelegd door de EU en de VN). Sancties kunnen worden opgelegd om op te komen voor vrede, internationale veiligheid, mensenrechten, de naleving van het internationaal recht, de democratie en de rechtsstaat. Als een land niet op de sanctielijst staat, betekent het niet dat een land geen internationale regels schendt, sancties zijn enkel een indicatie van de internationaal erkende schendingen. Sancties zijn derhalve onvolledig als instrument om de duurzaamheidsdoelstellingen van StiPP te behalen. Daarom wordt waar mogelijk internationale standaarden geïntegreerd zoals de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP), waarin onder meer wordt verwezen naar de voor landen geldende International Bill of Human Rights.

ESG factoren

Meerdere ESG-factoren zijn van invloed op de duurzame economische ontwikkeling van een land. Alle environmental, social en governance-onderdelen kunnen van invloed zijn op het bevorderen van een goede/duurzame samenleving. Dit kan zowel door het mitigeren van negatieve invloed het ontbreken van ESG-factoren zoals kinderarbeid, of door het stimuleren van positieve invloeden zoals schone energie. De ESG onderdelen worden hieronder beschreven:⁷

- Governance: sterke instituties zijn nodig om het land te kunnen besturen en vrede, orde en veiligheid te kunnen waarborgen. Daarom zijn de institutionele factoren hierbij van belang, zoals de effectiviteit van de overheid, de politieke stabiliteit van een land en de 'rule of law'.
- Social: sociaal kapitaal is van belang in een land. Burgers dienen toegang te hebben tot basisgoederen (o.a. voedsel, onderdak), mogelijkheden te hebben om zich te ontwikkelen

---

⁷ In het PRI rapport "Practical Guide to ESG Integration in Sovereign Debt" (2019) wordt per E, S en G onderdeel de ESG factoren aangegeven die van invloed zijn op de landenanalyse rondom staatsschuld.

en te onderhouden (educatie en werk) en er dient sociale stabiliteit aanwezig te zijn (incl. mensenrechten, arbeidsrechten).

- Environmental: natuurlijk kapitaal is van belang in een land waarbij de overheid haar burgers beschermt tegen natuurlijke externaliteiten, zoals natuurrampen en klimaatverandering, en er toegang is tot natuurlijke hulpbronnen, zoals water, voedsel en energie.

Klimaatverandering

Alhoewel de ESG-factor klimaatverandering ook in het ESG onderdeel 'environmental' zit, is klimaatverandering een dermate belangrijk onderwerp – en materieel risico – dat het hierbij apart wordt toegelicht. Als materieel risico – zowel op ESG- als financieel gebied – heeft het impact op landen, op economisch, sociaal en/of milieugebied. Klimaatrisico's bestaan uit specifieke transitierisico's door nieuwe regelgeving, veranderende consumentenvraag en nieuwe technologieën. En door fysieke risico's, zoals overstromingen, orkanen en droogte. Het commitment van een land en welke acties het daarbij onderneemt om bij te dragen aan het Klimaatakkoord van Parijs is zodoende een belangrijk element in de landenanalyse.

Sustainable Development Goals

De SDG's zijn oorspronkelijk voor landen wereldwijd ontwikkeld (in 2015). De SDG's zijn duurzame ontwikkelingsdoelen en worden vooral gezien als positieve aanvulling op de ESG-factoren. De aard van de SDG's met hun focus op sociale doelen (o.a. armoede, honger, gelijkheid), institutionele doelen (e.g. vrede en veiligheid) en milieu (o.a. klimaatmitigatie- en adaptatie) doelen maken deze geschikt om mee te nemen in de landenanalyse.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van landen die thans door StiPP worden uitgesloten.

Land	EU/VN sancties	Schending mensenrechten
Afghanistan	X	X
Belarus	X	
Burundi		X
Centraal Afrikaanse Republiek	X	X
Democratische Republiek Congo	X	X
Egypte		X
Eritrea		X
Ethiopië		X
Iran	X	
Iraq	X	X
Libanon	X	
Lybië	X	X
Mali		X
Myanmar	X	X
Noord Korea	X	X
Rusland	X	X
Somalië	X	X
Soedan	X	X
Syrië	X	X
Venezuela	X	X
Yemen	X	X
Zimbabwe	X	X
Zuid Soedan	X	X

5. Implementatie MVB

In dit hoofdstuk zal worden toegelicht op welke wijze in de beleggingen per categorie invulling wordt gegeven aan het MVB beleid.

5.1 Aandelen

Binnen de categorie aandelen worden de eerder toegelichte instrumenten uitsluiting, stemmen en dialoog toegepast. Deze worden uitgevoerd conform de omschrijving in het vorige hoofdstuk.

Tevens heeft StiPP de ambitie om de CO₂-emissie te meten en te reduceren. Binnen aandelen is dit bijvoorbeeld mogelijk door minder te beleggen in ondernemingen met een zware CO₂ emissie en/of de aandelenportefeuille een best in class invulling te geven. Dit kan o.a. worden vormgegeven middels 'ESG-ratings'.

De 'ESG-rating' is een systematiek waarbij een ESG Research provider (in dit geval MSCI ESG Research⁸) bedrijven beoordeelt op hun ESG-beleid en -uitvoering en hier een score ('rating') voor geeft. Deze rating volgt dezelfde schaal als die bij de breder bekende kredietrating gehanteerd wordt. 'AAA' is de hoogst mogelijke rating, 'CCC' de laagst mogelijke. De ESG-rating is een relatieve score waarbij ondernemingen worden vergeleken binnen de sector waarin de onderneming actief is. De rating geeft een vooruitkijkend oordeel over de onderneming op de onderdelen E, S en G waarbij de wegen afhankelijk zijn van de activiteiten van de onderneming. De rating is voor een groot deel vooruitkijkend, omdat er niet alleen wordt naar misstanden in het verleden wordt gekeken, maar vooral naar de huidige risico's en de mate van risicobeheersing. In bijlage II wordt nader ingegaan op de systematiek omtrent ESG-ratings.

Door deze relatieve aanpak is het mogelijk om indices te maken die sectorneutraal op basis van ratings ondernemingen opnemen of uitsluiten. Hierdoor wordt voorkomen dat de tracking error (de afwijking versus de reguliere benchmark) te hoog wordt. Ook zorgt een dergelijke aanpak ervoor dat nog wel wordt belegd in ondernemingen die voorzien in basisbehoeften, zoals energie en grondstoffen, maar dan wel in de best presterende bedrijven binnen die sector op het vlak van ESG.

5.2 Bedrijfsobligaties investment grade

Binnen de categorie bedrijfsobligaties investment grade wordt uitsluiting toegepast. Aangezien het eurobedrijfsobligaties-universum kleiner is dan het aandelenuniversum kiest StiPP ervoor om de uitsluitingscriteria op ondernemingen toe te passen en de slechtst presterende ondernemingen op basis van ESG-criteria te vermijden.

Obligatiehouders hebben in tegenstelling tot aandeelhouders geen stemrecht. Dialoog is wel mogelijk maar minder effectief dan stemrecht als drukmiddel, mocht een dialoog geen resultaat opleveren. Via green bonds (hieronder toegelicht) kan nog wel positieve bijdrage worden geleverd.

5.3 High yield bedrijfsobligaties

Binnen de categorie hoogrentende bedrijfsobligaties ofwel high yield bedrijfsobligaties wordt uitsluiting toegepast.

Op dit moment heeft het pensioenfonds geen beleggingen in deze categorie, maar dit is in de toekomst niet uitgesloten. Zodra dit het geval zal zijn, zal de implementatie ervan verder worden uitgewerkt.

---

⁸ MSCI ESG Research is een leidende research provider geselecteerd door de fiduciair manager KCM. Bij de selectie van MSCI is gekeken naar coverage en kwaliteit van de research (onderbouwing, tijdigheid, etc). De research van MSCI wordt tevens toegepast in de ESG-indices van MSCI.

5.4 Emerging Market Debt

De categorie 'emerging market debt' (EMD) is bij uitstek een categorie waar MVB relevant is. Risico's als milieuvervuiling, mensenrechten en corruptie worden vaak minder goed beheerst in opkomende landen dan in ontwikkelde landen. Desondanks wordt doorgaans niet meer gedaan door beheerders dan het toepassen van sanctiewetgeving.

In 2018 heeft de leidende benchmarkprovider voor EMD, JP Morgan, een ESG-variant van zijn indices gemaakt. Investerings in obligaties van landen met de ergste schendingen worden gemeden en landen die goed scoren op ESG-criteria krijgen een hogere weging. Investerings in obligaties van overheidsgerelateerde ondernemingen die opbrengsten halen uit wapens, tabak, kolen of een Global Compact schending zijn uitgesloten. Ook krijgen green bonds een hogere weging in de index. Hiermee past de ESG-index beduidend beter bij het MVB beleid van het Pensioenfonds en zal deze index worden gevolgd.

5.5 Green bonds

Green bonds zijn obligatie-uitgiften waarvan de opbrengst wordt gebruikt voor maatschappelijke doeleinden zoals CO2-reductie (bijv. investeringen in groene energie of openbaar vervoer), of sociale doeleinden zoals sociale huisvesting. Green bonds worden door StiPP gekocht als staatsobligaties in de portefeuilles 'vastrentende waarden middellang' en 'vastrentende portefeuille lang'). Deze portefeuilles worden door StiPP deels gebruikt om met een laag risico aan de nominale (toegezegde) verplichtingen te voldoen. Dergelijke green bonds worden hoofdzakelijk uitgegeven door supranationale instellingen (bijv. Wereldbank of Europese Investeringsbank) en aan overheden gerelateerde agentschappen. Er is een doelwending green bonds van 20% van de beleggingen in staatsobligaties.

Tevens zijn green bonds onderdeel van de categorie bedrijfsobligaties en (in mindere mate) de categorie emerging market debt. Het aanbod van green bonds is nog relatief klein maar neemt snel in omvang toe. Hierdoor worden deze obligaties beter investeerbaar voor het pensioenfonds. StiPP stelt zich ten doel om met behoud van rendement te alloceren naar green bonds. Dit betekent dat het pensioenfonds afhankelijk is van de beschikbaarheid van deze obligaties, met name bij nieuwe uitgifte. Er wordt voor deze categorieën (vooralsnog) geen doelwending gesteld, maar er zal wel monitoring op plaatsvinden.

5.6 Niet-genoteerd onroerend goed

De categorie niet-genoteerd onroerend goed is bij uitstek geschikt om het thema klimaat nader in te vullen aangezien vastgoed een groot deel van de energieconsumptie 'veroorzaakt'. Door middel van isolatie en het aanbrengen van duurzame energiebronnen kan het energieverbruik sterk worden gereduceerd. Gezien het illiquide karakter van deze categorie heeft verwezenlijking van het voorgaande een langere doorlooptijd in vergelijking met liquide beleggingen, zoals aandelen en obligaties.

De vastgoedbeheerders van StiPP hebben de PRI⁹ en het Global Real Estate Sustainability Benchmark initiatief ondertekend. GRESB, een dataprovider die ESG-criteria meet en hierover data levert aan beleggers, hanteert voor vastgoedbeheerders een uitgebreid model met 65 indicatoren dat resulteert in een rating en een 'green star' label:

- De GRESB¹⁰ Rating is een relatieve score van 1 tot 5 sterren, waarbij iedere ster 20% van het universum van beheerders vertegenwoordigt (5= beste 20%, 1=slechtste 20%).
- Een Green Star is een absolute score die wordt gegeven indien op de twee hoofdonderwerpen 'management & policy' en 'implementation & measurement' minimaal 50% wordt gescoord.

StiPP heeft de ambitie om voor haar niet-genoteerde onroerendgoed-fondsen een GRESB-rating van minimaal 4 sterren te behalen en een Green Star te bereiken. Dit kan enerzijds door het

---

⁹ PRI - Principles for Responsible Investment is een door de Verenigde Naties ondersteund internationaal netwerk van investeerders die samenwerken om zes ambitieuze principes te implementeren.

¹⁰ <https://gresb.com/nl-en/>

huidige vastgoed te verduurzamen of anderzijds door fondsen te selecteren die MVB zwaar wegen in het beleggingsproces.

Omdat StiPP enkel in Nederlandse woningen belegt, is het tevens mogelijk om het 'energielabel' van de beleggingen te monitoren. Het energielabel is een Nederlands initiatief en geeft een indicatie van de energiezuinigheid van een woning (maar niet het werkelijk verbruik).

5.7 Private Markets en Direct Lending

De categorie private markets bestaat uit private equity, infrastructuur en private debt. Vanaf 2022 wordt een strategisch belang van 7% van de zakelijke-waardenportefeuille opgebouwd in private debt, (c.q. direct lending) in de regio Europa. Direct lending omvat kredietverstrekking aan Europese midden en kleinbedrijven.

Direct lending leent zich bij uitstek voor integratie van MVB beleid en ESG criteria omdat StiPP als kapitaalverschaffer in de positie verkeert om voorwaarden te stellen op basis van duurzaamheidsprincipes.

Dit proces is uitbesteed aan de fiduciair manager en fondsbeheerders van StiPP en omvat een ESG screening als integraal onderdeel van de due dilligence voor alle (potentiële) bedrijfskredieten.

6. Communicatie en verantwoording

Een belangrijk onderdeel van maatschappelijk verantwoord beleggen is het verantwoording afleggen over de uitvoering van het MVB-beleid. Het bestuur vindt een hoge mate van transparantie belangrijk en ziet de manier waarop het over MVB met de stakeholders communiceert als essentieel onderdeel van het MVB-beleid.

In dit hoofdstuk wordt weergegeven welke kaders een rol spelen en worden voor de instrumenten in het MVB-beleid en specifiek voor ieder thema van het fonds aangegeven op welke wijze gecommuniceerd wordt. In zijn totaliteit informeert het pensioenfonds de belanghebbenden aan de hand van (digitale) nieuwsbrieven en de publicatie op de eigen website. In het geval van de website worden de relevante beleidskaders gepubliceerd en documenten waarin verantwoording wordt afgelegd, zoals bijvoorbeeld het jaarverslag en het MVB-jaarverslag.

6.1 Wetgeving

IORP II en SFDR¹¹ vereisen dat het Pensioenfonds aan haar deelnemers (en toekomstige deelnemers) communiceert over de wijze waarop in het beleggingsbeleid rekening gehouden wordt met ESG-factoren en duurzaamheidsrisico's. Het MVB-beleid, het jaarverslag met daarin een toelichting op het MVB-beleid en, in het kader van SFDR, de precontractuele informatie specifiek voor toekomstige deelnemers, publiceert StiPP op haar website en is daarmee voor iedereen toegankelijk. De publicatie wordt bijgewerkt indien het bestuur een nieuw beleid vaststelt. Over de uitvoering van het beleid wordt met de (toekomstige) deelnemers en gepensioneerden van StiPP gecommuniceerd middels haar eigen website en (digitale) nieuws- en welkomstbrieven.

De SFDR-wetgeving is in ontwikkeling. Ze omvat onder meer de expliciete classificering van MVB producten. StiPP classificeert haar pensioenregeling volgens artikel 8 op basis van SFDR, dat wil zeggen dat StiPP MVB beleid 'promoot' in het beleggingsbeleid, c.q. de ecologische en sociale kenmerken. De EU-taxonomie (Taxonomieverordening) is een classificatiesysteem dat inzicht geeft in welke bedrijfsactiviteiten als duurzaam of 'groen' kunnen worden gekenmerkt. Aangezien StiPP volgens artikel 8 van de SFDR duurzaamheid 'promoot', is StiPP verplicht te rapporteren in welke mate de bedrijfsactiviteiten van de beleggingen in overeenstemming zijn met de EU-taxonomie. De rapportage verplichtingen hieromtrent gaan per 1 januari 2023 in.

De SRD II-richtlijn vereist verantwoording over de uitvoering van het betrokkenheidsbeleid. In dit beleid is vastgelegd hoe het pensioenfonds aan de hand van stemgedrag op aandelen en het aangaan van de dialoog met ondernemingen op een maatschappelijke verantwoorde manier invloed als belegger uitoefent. De SRD II-richtlijn vereist verder openbaarmaking van elementen uit de overeenkomst met de vermogensbeheerder. Voorbeelden van elementen zijn de afspraken met de vermogensbeheerder en de methode en tijdschikking waarop de vermogensbeheerders worden geëvalueerd. Dit inzicht wordt jaarlijks verschaft in het MVB-jaarverslag.

6.2 Thema klimaat en duurzame energie

Vanwege het onderschrijven van het klimaatakkoord en het belang van dit thema voor de deelnemer is in het MVB-beleid van StiPP expliciet aandacht voor de klimaatdoelstellingen, de CO2-voetafdruk en gerelateerde risico's van de beleggingen als ook voor welke rol klimaat heeft binnen het beleggingsproces.

StiPP biedt inzicht in de ontwikkelingen op het gebied van klimaat in het MVB-jaarverslag waarbij de CO2 voetafdruk van de huidige beleggingen inzichtelijk gemaakt wordt en een toelichting wordt gegeven in relatie tot de klimaat(reductie)doelstellingen. De EU Climate Transition benchmark¹² (CTB), wordt hierbij als graadmeter gehanteerd.

---

¹¹ <https://www.afm.nl/nl-nl/professionals/onderwerpen/duurzaamheid-sfdr>

¹² https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/business_economy_euro/events/documents/finance-events-190624-presentation-climate-benchmarks_en.pdf

Verder wordt in het MVB-jaarverslag inzicht gegeven in CO2-intensieve sectoren, zoals kolenmijnen en gerapporteerd over (collectieve) engagement initiatieven.

6.3 Uitsluitingen

De lijst van uitsluitingen van StiPP wordt gepubliceerd op de website van het pensioenfonds. De bijlage van dit document bevat een actueel overzicht.

Het is evenwel mogelijk dat beleggingsfondsen van de externe vermogensbeheerders van het fonds beleggingen bevatten die StiPP heeft uitgesloten. In het MVB-jaarverslag wordt inzicht gegeven waar dit ondanks de uitsluitingsambitie van toepassing is door per uitsluitingscriterium aan te geven of en welke bedrijven in de portefeuille zitten.

6.4 ESG-integratie in de Manager – en Fondsselectie

MVB is geïntegreerd in het managersselectieproces van StiPP aan de hand van de ESG-scorekaart. Door middel van deze scorekaart worden de beleggingsfondsen op zes criteria gescreend en gemonitord. Deze criteria zijn de betrokkenheid bij MVB, ESG-integratie, actief aandeelhouderschap (stemgedrag en dialoog), bewijs & transparantie, uitsluiting en positieve impact. In het MVB-jaarverslag rapporteert StiPP per externe vermogensbeheerder de uitkomsten van de scorekaart.

6.5 Stemgedrag

StiPP legt over de uitvoering (het stemgedrag) verantwoording af door jaarlijks in het MVB-jaarverslag de stemresultaten te publiceren van de aandelenfondsen en/of door een verwijzing op te nemen naar de website van de vermogensbeheerder. Bij de publicatie van de stemresultaten wordt per beleggingsfonds vermeld op hoeveel agendapunten het fonds gestemd heeft, waarbij inzichtelijk is of de stem voor of tegen het management was. Indien het fonds geen stem uitgebracht heeft, is het de ambitie te onderbouwen waarom niet.

StiPP heeft daarnaast de ambitie om te gaan rapporteren op welke ESG-aspecten de stemmingen betrekken hadden (milieu, sociale aspecten en/of governance). Ook heeft het pensioenfonds de ambitie om een toelichting te geven op de belangrijkste stemmingen conform SRD II¹³.

6.6 Dialoog

Inzicht in de uitvoering van het aangaan van de dialoog biedt StiPP in het MVB-jaarverslag. Aan de hand van een casus gerelateerd aan een van de thema's wordt inzicht verstrekt hoe het pensioenfonds - of de fiduciaire beheerder in opdracht van StiPP - (potentiële) negatieve impact heeft geïdentificeerd, de dialoog is aangegaan, wat hier de uitkomsten van was en hoe het pensioenfonds verder toeziet op het nakomen van afspraken met de desbetreffende ondernemingen.

6.7 Positieve Impact

StiPP meet en rapporteert de impact aan de hand van de eerder genoemde sustainable development goals (SDG's) die aansluiten bij de thema's:

- SDG 3: gezondheid en welzijn;
- SDG 7: betaalbare en schone energie;
- SDG 13: klimaatactie

Het voordeel van dit raamwerk is dat het breed erkend en ontwikkeld wordt en dat KPI's gebruikt worden om de impact effectief te kunnen meten en rapporteren. De resultaten en een toelichting op de voortgang worden gepubliceerd in het MVB-jaarverslag.

---

¹³ De EU shareholders rights directive: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32017L0828>

7. Planning 2023 -2025

StiPP heeft zich middels dit MVB beleid een ambitieus doel gesteld voor de komende jaren om meer verantwoord te beleggen. Hierbij is het bestuur zich er zeer bewust van dat de uitvoering hiervan dient te gebeuren op beheerste wijze, waarbij de samenhang tussen rendement, risico en kosten wordt beoordeeld. Daarom is een planning gemaakt om het algemeen bestuur (AB), het uitvoerend bestuur (UB) en de fiduciaire beheerder (KCM) richting te geven in de prioriteiten bij de uitvoering.

Onderwerp - beleggingen	Wanneer
SFDR en EU taxonomie rapportagestandaard	1 januari 2023
Heroverweging landenbeleid	2023
Beeldvorming biodiversiteit	2023
Onderzoek impact beleggen	2023
Europese Green Bond Standard	2025
Monitoring Klimaat – CO2-reductiedoelstelling	2023 -2050

Bijlage I: uitsluitingenlijst

Per 2021 bevat de uitsluitingenlijst van het fonds de volgende ondernemingen, onderverdeeld naar reden van uitsluiting:

Controversiële wapens/clustermunitie	Land
JACOBS ENGINEERING GROUP INC.	US
HONEYWELL INTERNATIONAL INC.	US
THE BOEING COMPANY	US
LOCKHEED MARTIN CORPORATION	US
POONGSAN HOLDINGS CORPORATION	KR
NATIONAL PRESTO INDUSTRIES, INC.	US
GENERAL DYNAMICS CORPORATION	US
ARYT INDUSTRIES LTD.	IL
MOTOVILIKHINSKIYE ZAVODY PAO	RU
NORTHROP GRUMMAN INNOVATION SYSTEMS, INC.	US
ASHOT - ASHKELON INDUSTRIES LTD.	IL
China Spacesat Co., Ltd.	CN
ELBIT SYSTEMS LTD	IL
FLUOR CORPORATION	US
AEROJET ROCKETDYNE HOLDINGS, INC.	US
HANWHA CORP	KR
LARSEN AND TOUBRO LIMITED	IN
Northrop Grumman Corporation	US
LEIDOS HOLDINGS, INC.	US
HANWHA AEROSPACE CO., LTD.	KR
Hanwha Engineering & Construction Corp.	KR
NORTHROP GRUMMAN SYSTEMS CORPORATION	US
KOREA AEROSPACE INDUSTRIES, LTD.	KR
LIG Nex1 Co., Ltd.	KR
China Aerospace Science and Technology Corporation	CN
China North Industries Group Corporation Limited	CN
BWX TECHNOLOGIES, INC.	US
China North Industries Corporation	CN
L&T INFRASTRUCTURE FINANCE COMPANY LIMITED	IN
POONGSAN CORPORATION	KR
NABHA POWER LIMITED	IN
HUNTINGTON INGALLS INDUSTRIES, INC.	US
L&T FINANCE HOLDINGS LIMITED	IN
INNER MONGOLIA NORTH HEAVY INDUSTRIES GROUP CORP. LTD	CN
ROKETSAN ROKET SANAYI VE TICARET ANONIM SIRKETI	TR
BOEING DISTRIBUTION SERVICES, INC.	US
Larsen & Toubro Infotech Ltd	IN
L&T TECHNOLOGY SERVICES LIMITED	IN
Bharat Dynamics Ltd	IN
Anhui Great Wall Military Industry Co Ltd	CN

Tabak

VPR Brands LP	US
Reynolds American Inc.	US
Shumen Tabac AD	BG
Slantse Stara Zagora Tabak AD	BG
SCHWEITZER-MAUDUIT INTERNATIONAL, INC.	US
Jerusalem Cigarette Co Ltd	PS
HUABAO INTERNATIONAL HOLDINGS LIMITED	HK
JAPAN TOBACCO INC.	JP
GILLA INC.	US
PT Gudang Garam Tbk	ID
NTC Industries Ltd	IN
BRITISH AMERICAN TOBACCO (MALAYSIA) BERHAD	MY
Sinnar Bidi Udyog Ltd	IN
CTO Public Company Ltd	CY
Golden Tobacco Ltd	IN
Smokefree Innotec Inc	US
British American Tobacco Kenya plc	KE
UNIVERSAL CORPORATION	US
VECTOR GROUP LTD.	US
Old Holdco, Inc.	US
Altria Group, Inc.	US
BRITISH AMERICAN TOBACCO BANGLADESH CO. LTD.	BD
PT Bentoel International Investama Tbk	ID
BRITISH AMERICAN TOBACCO P.L.C.	GB
British American Tobacco Uganda	UG
British American Tobacco Zimbabwe (Holdings) Ltd	ZW
Bulgartabac holding AD	BG
CEYLON TOBACCO COMPANY PLC	LK
China Boton Group Company Limited	HK
Coka Duvanska Industrija ad Coka	RS
Philip Morris Operations a.d. Nis	RS
Eastern Company SAE	EG
GODFREY PHILLIPS INDIA LIMITED	IN
Gotse Delchev Tabac AD	BG
PT Hanjaya Mandala Sampoerna Tbk	ID
ITC LIMITED	IN
IMPERIAL BRANDS PLC	GB
AL-EQBAL INVESTMENT COMPANY PLC	JO
KT&G Corporation	KR
Karelia Tobacco Company Inc SA	GR
Khyber Tobacco Company Ltd	PK
PHILIP MORRIS (PAKISTAN) LTD	PK
Wee-Cig International Corp	US
HEALTHIER CHOICES MANAGEMENT CORP.	US
Nicotiana BT Holding AD	BG
CONG TY CO PHAN NGAN SON	VN

Pakistan Tobacco Company Ltd	PK
Philip Morris CR as	CZ
MEDIGREEN HOLDINGS CORPORATION	US
SILA HOLDING Plc	BG
Societe Ivoirienne des Tabacs SA	CI
Swedish Match AB	SE
Duvanska industrija ad Bujanovac	RS
22ND CENTURY GROUP, INC.	US
Tutunski Kombinat AD Prilep	MK
Union Investment Corp. P.L.C.	JO
Union Tobacco and Cigarette Industries Company PSC	JO
VST INDUSTRIES LIMITED	IN
B.A.T CAPITAL CORPORATION	US
B.A.T. INTERNATIONAL FINANCE P.L.C.	GB
IMPERIAL BRANDS FINANCE PLC	GB
TURNING POINT BRANDS, INC.	US
Philip Morris International Inc.	US
Tanzania Cigarette Company Ltd	TZ
BADECO ADRIA d.d. Sarajevo	BA
A1 Group Inc	US
Vapor Hub International Inc	US
Fyolo Technology Corp	US
Wismilak Inti Makmur Tbk PT	ID
THE WEST INDIAN TOBACCO COMPANY LIMITED	TT
SCANDINAVIAN TOBACCO GROUP A/S	DK
Vapor Group Inc	US
B.A.T. Netherlands Finance B.V.	NL
JT International Financial Services B.V.	NL
Indonesian Tobacco Tbk PT	ID
STG Global Finance B.V.	DK

UN Global Compact Fail

CORECIVIC, INC.	US
FREEMPORT-MCMORAN INC.	US
VALE S.A.	BR
BHP GROUP PLC	GB
SOUTHERN COPPER CORPORATION	US
WALMART INC.	US
SERCO GROUP PLC	GB
PG&E CORPORATION	US
BHP GROUP LIMITED	AU
Grupo Mexico, Sociedad Anonima Bursatil de Capital Variable	MX
ENERGY TRANSFER OPERATING, L.P.	US
Zijin Mining Group Company Limited	CN
ENERGY TRANSFER LP	US
Petroleos Mexicanos	MX
PETROLEOS DEL PERU - PETROPERU S.A.	PE

OCP S.A.	MA
THE GEO GROUP, INC.	US
PT Indonesia Asahan Aluminium (Persero)	ID
SOCIETE AURIFERE BARRICK	CA

Kolenbedrijven

Shaanxi Coal Industry Co., Ltd.	China
Shanxi Lu'An Environmental Energy Development Co., Ltd.	China
Washington H. Soul Pattinson and Company Limited	Australia
COAL INDIA LTD	IN
SOUTH32 LIMITED	AU
China Shenhua Energy Co. Ltd. Class H	China
PT United Tractors Tbk	BERMUDA
Exxaro Resources Limited	SOUTH AFRICA
PT Adaro Energy Tbk	INDONESIA
Yanzhou Coal Mining Co. Ltd. Class H	CHINA
TBEA Co Ltd. Class A	CHINA
Guanghui Energy Co., Ltd. Class A	CHINA

Bijlage II: ESG-ratingsystematiek

ESG-ratings is een methodiek die investeerders helpt om inzicht te krijgen in ESG risico's en kansen van de beleggingen. De analisten van MSCI beoordelen data (jaarverslagen en andere publicaties, overheden, NGO's, media etc.) op het vlak van ESG van 6.800 ondernemingen en van de GICS sectoren. Ondernemingen krijgen op basis hiervan een rating lopend van AAA tot CCC op relatieve basis van de prestaties in de sector waarin de onderneming actief is. De onderwerpen waarna wordt gekeken zijn (samengevat):

Milieu

1. Klimaat verandering (CO₂-emissie, product CO₂ profiel, klimaatgevoeligheid, klimaatfinanciering)
2. Natuurlijke bronnen (water, biodiversiteit en landgebruik, ruwe grondstoffendelving)
3. Vervuiling en afval (giftige emissies en afval, verpakkingsmateriaal en afval, elektronisch afval)
4. Milieukansen (clean tech, groene gebouwen, hernieuwbare energie)

Sociaal

5. Menselijk kapitaal (personeelsbeleid, gezondheid en veiligheid, personeelsontwikkeling, arbeidsomstandigheden in de supply chain)
6. Productaanpakbaarheid (veiligheid en kwaliteit, chemische veiligheid, financiële producten, privacy en dataveiligheid,
7. Stakeholder opposition (controversial sourcing)
8. Sociale kansen (toegang tot communicatie, financiering, gezondheidszorg, voeding)

Governance

9. Corporate governance (boardstructuur, beloning, eigenaarschap, accounting)
10. Corporate behaviour (ethiek, belastingtransparantie, corruptie, anti-marktwerking, stabiliteit van de financiële sector)

Voor iedere sector wordt bepaald welke van bovenstaande onderwerpen relevant is, waarbij governance altijd een onderdeel is. Hierna worden de wegen bepaald. Ieder relevant onderdeel krijgt een weging in de range van 5% tot 30%. De weging hangt af van de mate waarin een sector bijdraagt aan een onderwerp in verhouding tot andere sectoren (grote bijdrage = grote weging) en de tijdsperiode waarin wordt verwacht dat het risico of de kans materialiseert (korte termijn = grote weging). Een hoge impactissue op korte termijn weegt ongeveer drie keer zwaarder dan een lage impact op lange termijn.

Om te beoordelen of een onderneming een ESG-risico goed beheerst, wordt bekeken welke beheersingsmaatregelen de onderneming heeft genomen en welke blootstelling er is. Een onderneming die veel blootstelling aan een risico heeft, moet dus ook sterke beheersingsmaatregelen nemen. De risico's worden per sector bepaald; de exposure per onderneming wordt bepaald op basis van product of dienst, locatie, uitbesteding, etc. De beheersingsmaatregelen zijn ondernemingspecifiek, waarbij incidenten in de afgelopen drie jaar worden meegewogen in het oordeel.

De uiteindelijke rating wordt gegeven per GICS¹⁴ sub-industrie. De hierboven genoemde onderwerpen en de weging van onderwerpen per sector worden jaarlijks herzien. Ondernemingen krijgen de mogelijkheid om feitelijke onjuistheden te corrigeren en mogen altijd hun rapport inzien. Bij nieuwe informatie wordt een rapport op weekbasis aangepast, met minimaal jaarlijks een volledige review.

---

¹⁴ Global Industry Classification Standard;
<https://www.msci.com/documents/1296102/11185224/GICS+Methodology+2020.pdf>

Bijlage III: Stembeleid

Het uitoefenen van stemrecht is een belangrijk onderdeel van een goed functionerende governance structuur voor bedrijven. Daarom maakt het pensioenfonds gebruik van haar stemrecht op alle aandeelhoudersvergaderingen van bedrijven waarin wordt belegd. Tevens streeft het pensioenfonds ernaar om invulling te geven aan de richtlijnen die volgen uit de Shareholder Rights Directive II, en zal een toelichting worden gegeven indien dit op onderdelen niet mogelijk is ('comply or explain').

StiPP heeft uitgangspunten voor het stembeleid vastgesteld die hieronder zijn opgenomen. Bij deze uitgangspunten staan de MVB-ambitie inclusief lange termijn waardecreatie en de thema's van het pensioenfonds centraal.

StiPP streeft ernaar om eventuele negatieve impact van haar investeringen op de maatschappij, het milieu en governance te voorkomen, te mitigeren dan wel te herstellen. Het adresseren van klimaatverandering is een wereldwijde uitdaging en het pensioenfonds is toegewijd een bijdrage te leveren aan dit cruciale vraagstuk. Ook stimuleren we bedrijven waarin geïnvesteerd wordt om kritisch te kijken naar de bijdrage die zij leveren aan de VN duurzame ontwikkelingsdoelen om op deze wijze een positieve impact te genereren.

StiPP neemt de volgende zaken in acht om te kunnen beoordelen of beursgenoteerde bedrijven in positieve zin voldoen aan criteria ten aanzien van corporate governance, beloning van bestuurders en bedrijfsstructuur:

- Onafhankelijkheid van de accountant en geloofwaardigheid van de accountantsverklaring
- Integriteit, onafhankelijkheid, responsiviteit en diversiteit van het bestuur en haar commissies. Bestuursleden dienen te beschikken over de juiste vaardigheden en expertise, alsmede over voldoende beschikbare tijd om hun taken te kunnen uitvoeren.
- Bestuursbeslissingen dienen geleid te worden door een bedrijfscultuur welke duurzaamheid en lange termijn waarde creatie ondersteunt, en bedrijven dienen hierover verantwoording af te leggen richting aandeelhouders.
- Preventie van overmatige cumulatie van macht (gecombineerde CEO / voorzitterposities)
- Vergoeding aan bestuursleden dient het juiste talent aan te trekken, te behouden en te motiveren. Excessieve vergoedingen dienen zoveel mogelijk beperkt te worden: vergoedingen dienen niet significant af te wijken van industrie- en marktgemiddelden in termen van structuur en niveau. Arbeidsvoorwaarden dienen begrijpelijk en transparant te zijn voor aandeelhouders. Vaste en variabele beloningen moeten in balans zijn. Prestatiegerelateerde elementen moeten op eenvoudige wijze te kwantificeren zijn. Dit betekent dat ze meetbaar zijn, tijdsgebonden, vooraf vastgelegd en dat ze een directe relatie moeten hebben met de bedrijfsstrategie en operationele resultaten. Bedrijven dienen zoveel mogelijk transparantie te verstrekken over de methodes en onderbouwing die ten grondslag ligt aan (voorgestelde of toegepaste) vergoedingen.
- Bedrijven waarin geïnvesteerd wordt moeten een passende kapitaalstructuur hebben en beslissingen ten aanzien van kapitaalallocatie moeten formeel beschreven worden in de jaarverslagen. In het geval van een voorgestelde uitgifte van aandelen onderzoeken we de gegrondheid van het voorstel. Voor financieringsactiviteiten die mogelijk grote invloed hebben op de waarde van de onderneming moet de uiteindelijke keuze bij de aandeelhouders liggen.
- Aandeelhouders moeten het recht hebben om te stemmen op belangrijke beslissingen, waaronder benoeming en ontslag van bestuurders, wijzigingen in bestuursdocumentatie zoals statuten, aandeleninkoop, uitgifte van aandelen, plannen voor aandeelhoudersrechten ('poison pills'), voorstellen die stemrechten wijzigingen en materiële transacties.

Wat sociale en milieukwesties betreft, ondersteunen we in het algemeen op standaarden gebaseerde ESG-voorstellen die voor aandeelhouders en belanghebbenden op de lange termijn waarde vergroten en tegelijkertijd de belangen van de onderneming en de maatschappij op een lijn brengen.

Om voorstellen van aandeelhouders te evalueren neemt de stemadviseur van het pensioenfonds internationale ESG-richtlijnen en standaarden in acht, hierbij worden ook de OECD-richtlijnen voor multinationale ondernemingen beschouwd. Verder streeft het pensioenfonds ernaar om

voorstellen te ondersteunen die aansluiten bij erkende mondiale bestuursorganen die duurzame handelspraktijken bevorderen en pleiten voor milieubeheer, eerlijke arbeidsomstandigheden, non-discriminatie en de bescherming van mensenrechten. Hiertoe behoren internationaal erkende duurzaamheid gerelateerde initiatieven waaronder de United Nations Environment Programme Finance Initiative (UNEP FI), de door United Nations gesteunde Principles for Responsible Investment (PRI), United Nations Global Compact, Global Reporting Initiative (GRI), International Labour Organization Conventions (ILO) en andere. Elk van deze bestuursorganen streeft ernaar om rapportage- en andere activiteiten te bevorderen die aansluiten bij positieve ESG-acties, waardoor financiële risico's en reputatierisico's worden beperkt.

Wat betreft klimaatgerelateerde voorstellen ondersteunen wij de ambities die zijn vastgelegd in de Overeenkomst van Parijs om de opwarming van de aarde te beperken tot ruim onder de 2 graden. We moedigen voorstellen aan – die we per geval beoordelen – die bedrijven stimuleren om informatie te verstrekken over de financiële, fysieke of regelgevingsrisico's gerelateerd aan klimaatverandering waarmee ze te maken hebben. Daarbij kijken we ook naar hoe ondernemingen deze risico's identificeren, meten en managen, waaronder klimaatrisico metingen en programma's zoals GHG-emissiereductie. Bovendien ondersteunt het pensioenfonds voorstellen waarin wordt opgeroepen tot transparantie inzake werkplekpraktijken en diversiteit, belastingen, leveringsketens en algemene maatschappelijke verantwoordelijkheid.